

ali nepriležnosti slikarjevi ustvarjalni naravi« za dela, ki presegajo tisto kvaliteto mejno črto, ki loči umetnino od povprečnega likovnega dela. Analiza želi pokazati, kam pelje dosledna pot, zvestoba najglobljim značilnostim sli-

karjeve ustvarjalne podstati. Pri tem pa niti za trenutek nisem podvomil, da je in bo tudi ostalo Kregarjevo slikarstvo pomemben dosežek slovenske slikarske zmogljivosti.

Marijan Tršar

Poročamo — glosiramo

PISATELJ IN POLITIKA

Tistega burnega poletja leta 1968 sem se na sedežu Zveze češkoslovaških pisateljev v Pragi pogovarjal z zdaj že pokojnim pisateljem Janom Prochazko, ki je bil tedaj med drugim tudi podpredsednik zveze. Staro poslopje na Narodni Třidi je bilo tedaj nekakšno pribežališče mnogih, ki so želeli komu potožiti svoje težave, prositi za pomoč ali se samo pogovoriti. Prihajali so ljudje različnih poklicev, z različno izobrazbo, iz Prage in od drugod; na stopnišču in v pisarnah je bila gneča od jutra do večera, kot da ne gre samo za zvezo pisateljev, ampak za kakšno mogočno organizacijo, ki zmore vse. Glasilo zveze Literarny Listy je bilo tedaj najbolj bran časopis na Češkoslovaškem, ki ga je redno zmanjkalo že nekaj minut po tem, ko se je pojavilo na ulicah in v kioskih.

Spraševal sem Prochazko, odkod tak naval na njihovo Zvezo, odkod nenavaden ugled, ki so ga tedaj uživali pisatelji, in odkod njihov vpliv, ko vendar ne morejo nikomur pomagati v njegovih konkretnih težavah, s katerimi se zateka k njim. Malce v zadregi je skušal pojasniti, da ljudje pravzaprav sploh ne pričakujejo od njih dejanske pomoči, da jim je v glavnem le do tega, da bi po toliko letih prisiljenega molka lahko izlili svoje težave komu, ki jih je pripravljen z razumevanjem poslušati. »Nismo politiki, ne želimo biti in ne potegujemo se za kakršnokoli oblast« — je zatrdjeval. »Samo pošteno in brez ovinkov bra-

nimo svoje mnenje, jasno in brez olepšavanja govorimo o vsem in najbrž je to tisto, kar ljudem ugaja. Ne, nismo politiki in politikanti, toda politika je pač del življenja, in pisatelj, ki pošteno prikazuje življenje in ga raziskuje, ne more mimo politike...«

»Njihova naloga je pisanje. Naj pišejo, kar hočejo, o čemer hočejo, samo naj se ne ukvarjajo s politiko!« To so besede, ki sem jih tik pred božičem slišal od sedanjega sekretarja Zveze čeških pisateljev Šajnerja v isti sobi, v kateri sem pred več kot tremi leti poslušal Prochazko, ki se je skoraj opravičeval zaradi ugleda, ki so ga takrat uživali pisatelji. Zdaj se zaradi tega ni treba opravičevati nikomur več, kajti nova Zveza pisateljev ne uživa skoraj nikakršnega ugleda — celo med pisatelji ne, kaj šele med širšim občinstvom.

Po okupaciji Češkoslovaške avgusta 1968 so staro Zvezo češkoslovaških pisateljev razpustili, kajti novo vodstvo je ugotovilo, da je bila leglo desničarstva in revizionizma. Šele lani jeseni so znova ustanovili Zvezo čeških pisateljev s sedežem v Pragi in Zvezo slovaških pisateljev s sedežem v Bratislavi. Politika si je močno prizadevala, da bi v novo Zvezo vključili čim več pisateljev, predvsem čim več znanih imen, vendar se ji je to posrečilo v zelo skromnem obsegu. Zveza čeških pisateljev ima danes le 95 članov, od katerih jih je večina popolnoma pasivnih, poleg tega pa med njimi ni znanih in uglednih imen češke književnosti.

Mnogi pisatelji raje delajo v tovarnah in podjetjih kot ročni delavci, čeprav jim ne bi bilo treba. Husakovo vodstvo še zdaleč ni neumno in njegova politika do književnikov je strpna, kolikor je v danih razmerah pač mogoče. Ne zahteva, da bi bil pisatelj »zvest pomočnik partije« (geslo, ki je tako popularno v Sovjetski zvezi), ne pričakuje od njega, da bo navdušen za sedanjo politiko in da jo bo aktivno podpiral; vse, kar hoče, je le, naj aktivno ne nasprotuje, naj se odreče aktivni politični dejavnosti. Za to mu je pripravljena dati celo vrsto privilegijev, od visokih honorarjev (do štiri tisoč kron za tiskovno polo, kar je enako mesečni plači visoko kvalificiranega strokovnjaka), do enoletne štipendije po tri tisoč kron na mesec, če prijavi Zvezi, da piše novo delo. Sedanje materialne razmere so znatno boljše, kot so bile pred letom 1968. Tako je na primer pesnik, ki je pred letom 1968 objavil pesniško zbirko, dobil zanjo komaj dobro povprečno mesečno plačo, medtem ko zdaj dobi zanjo toliko, da lahko živi eno do dve leti. Pisateljem so na razpolago domovi Zveze v Tatrach, Karlovih Varih in drugod, kamor lahko gredo sami ali z družino in praktično zastonj živijo tam cele mesece in pišejo.

»Samo, naj ne pišejo politike!« mi znova in znova dopoveduje sekretar Zveze. To je cena, ki jo mora pisatelj plačati za vse tiste gmotne ugodnosti, ki mu jih daje politika. Naj piše zgodovinski roman, družinsko kroniko, mladinsko povest ali celo kriminalko — za vse bo dobil gmotno podporo in visok honorar. Politika hoče imeti pisatelje, hoče, da pišejo in izdajajo, kajti za politiko je skoraj enako hudo, če njena ustvarjalna inteligenca molči, kot če piše proti njej. Molk ustvarjalne inteligence pomeni nezaupnico politiki, pomeni bojkot, in to ima določen vpliv na ljudi. Pisatelju lahko prepoveš, da piše, toda ne moreš ga prisiliti, da bi

pisal tisto, česar noče, zlasti če je tako »zagrizen«, da raje dela v tovarni, kot da bi pisal, kar mu ni po duši.

Zato je za politiko bistvenega pomena, da pisatelji pišejo, in zato jim je pripravljena odšteti težke tisočake, pa čeprav za kakšno zanikrno kriminalko. Če se v izložbah knjigarn pojavi nova knjižica z znanim imenom, je to za politiko velika propagandna zmaga. Ljudje jo bodo videli in rekli: Poglej, tale je bil osemindesetsetega na čisto drugi strani, zdaj pa spet piše in jemlje denar od njih. Torej je tudi ta popustil in se sprijaznil. Če taki vidijo, da ni druge izbire, čemu naj se mi ne sprijaznimo?! Takšno stanje je daleč od tega, da bi bil pisatelj »zvest pomočnik partije«, toda v sedanji češkoslovaški stvarnosti je kaj takega popolnoma nedosegljiv, prazen up. Največ, kar je mogoče doseči, je to, da pisatelj piše in objavlja, in že to je veliko, največ, kar v sedanjem položaju politika lahko pričakuje in dobi.

Kot že rečeno, pri bolj znanih imenih niti ta stopnja »sodelovanja« še ni dosežena. Od leta 1968 noben znan češki pisatelj še ni izdal nove knjige in večina jih tudi ni stopila v novo Zvezo pisateljev. Toda ta molčeči odpor nima posebnega upanja na kak večji uspeh. Leta 1968 so bili pisatelji ponos in vest naroda, po okupaciji, ko so se njihova imena pojavljala na vseh protestnih lepakih in peticijah, so bili heroji, danes o njih povprečen državljan molči, sem in tja pa je slišati celo očitajoče pripombe, nekako v smislu: če osemindesetsetega ne bi gnali tolikšnega hrupa, se morda vse to sploh ne bi zgodilo, ali pa: lahko njim, ko dobivajo honorarje iz tujine za prevode in lahko mirno živijo, jaz pa moram delati in služiti iz meseca v mesec tistih dva tisoč kron, da lahko živim. Do večine je to krivično, kajti velika večina ne dobiva nobenih honorarjev iz tujine, nima nobenih drugih sredstev za življenje, in če noče pisati, mora slu-

žiti kruh z ročnim delom. Toda javnost je le redko poštena do premagancev in češki pisatelj, ki danes raje dela v tovarni ali zakoniti pisarni za bore dva tisočaka na mesec, namesto da bi dobival dobro štipendijo Zveze in bogate honorarje, pri mnogih ne velja za mučenika svoje načelnosti in doslednosti, ampak za bedaka, ki hoče z glavo skozi zid. V tem je morda tudi občutek lastne krivde, kajti velikanska večina je oseminšestdesetega mislila povsem drugače, danes pa je previdno tiho ali javno celo govori stvari, ki jih v resnici sploh ne misli. Treba je pač živeti... In nihče nima rad tistega, ki ga opozarja, da je njegovo ravnanje hinavsko. Zato tisti, ki se upira, pa čeprav samo pasivno, ni junak, ampak neprijeten zagnanec, ki okolico opozarja, da v skrbi za vsakdanji kruh in bolj ali manj normalno življenje ravna proti svojemu prepričanju in vesti.

Tako je od tistega velikega ugleda, ki ga je češki pisatelj užival pred tremi leti, ostalo malo ali nič. Če piše, se objektivno vdinja novi oblasti in ljudje gledajo nanj posmehljivo in privoščljivo, če molči, ga ne marajo, ker je s svojim molkom njihova slaba vest.

J. Stanič

POUČEN KONEC

Če naj verjamemo slovenski astrologiji, ki napoveduje, kateri dobri ali slabi dogodki nas bodo v koledarskem letu 1972 doleteli na kulturnem, pa tudi polkulturnem področju, smemo mednje šteti konec revije Elle-Ona, ki jo je nekaj let tega izdajala ena od slovenskih založb v kompaniji z njenimi francoskimi lastniki. Končuje se torej eno tistih podjetij, s katerimi so se podjetni Slovenci poskušali zadnja leta vključiti v mednarodni tržno-proizvajalni obrat, da bi si koristoljubno z njim opomogli, obenem ga pa s svojim sodelovanjem razširili po slovenski

zemlji in vanj z veliko mrežo zajeli še toliko in toliko slovenskih potrošnikov. Pravzaprav potrošnic, kajti revija Elle-Ona je bila namenjena bralkam. Toda tudi ne glede na takšno fineso je videti že na prvi pogled, za kakšno podjetje je šlo — ne za proizvodnjo gmotnih dobrin, ampak za tako imenovano množično kulturo v eni njenih najbolj reprezentativnih oblik — množičnega ženskega magazina. Pariška revija Elle naj bi se po zamisli tistih, ki so zasnovali njeno slovensko izdajo, iz bolj ali manj ekskluzivne revije, ki jo je dotlej jemalo v roke nekaj tistih v francoščini temeljiteje podkovanih Slovenk, ki so si v hladni slovenski klimi zaželele od časa do časa vsaj malo pariškega šarma — ta revija naj bi v svoji mednarodno-francosko-slovenski podobi postala množično občilo slovenskih žensk, se pravi medij, prek katerega bi Slovenke lahko občevale z mednarodnim ženskim duhom na področju žensko lepega, potrebnega in koristnega, to pa takó, da bi ta mednarodni ženski duh postal njihov lastni, slovensko ženski duh.

Morda bi morali iti pogledat v anale slovenske kulturne astrologije za minula leta, da bi izvedeli, kakšne zvezde so sijale temu slovenskemu podjetju na začetku in kaj vse so mu obetali sociološki, komercialni, psihološki in še vsakršni drugi poznavalci slovenstva, ko so mu stali ob zibki. Toda kaj takega ni potrebno, saj vsakršna astrologija odpove, brž ko nas stvarnost postavi na svoja otipljiva tla. Mednarodno-francosko-slovenski ženski duh, s katerim naj bi prek revije Elle-Ona občevale množične Slovenke, je bil resda ob svojem začetku podoben raketi, ki jo prizadevni komercialisti izstrelijo iz svojih nanovo izdelanih orožarn, vendar se zdi, da se je krivulja tega izstrelka samó na svojem začetku še kar spodobno bóčila po komercialnem nebu, nato pa je iz nepojasnjenih razlogov začela toniti navzdol, dokler